

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва і торгівлі
Протокол № 2 від 01.09.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань 07 "Управління та адміністрування"
Спеціальність 076 "Підприємництво та торгівля"
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Освітня програма "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"

Статус дисципліни вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання українська

Розробники:
к.е.н., доцент

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

д.е.н., професор

Марина САЛУН

Завідувач кафедри
підприємництва і торгівлі

Марина САЛУН

Гарант програми

Аліна ЛИТВИНЕНКО

Харків
2023

ВСТУП

Соціальне підприємництво вивчає практику виявлення, започаткування та розвитку успішного підприємства (організації), яке прагне сприяти соціальним змінам за допомогою інноваційних рішень.

Навчальну дисципліну розроблено в рамках науково-освітнього проєкту AUF «Formation à Entreprenariat social à l'Université» («Навчання соціальному підприємництву в університеті»).

Навчальна дисципліна «Соціальне підприємництво» зосереджена на вивченні академічного та практичного досвіду створення економічної та соціальної цінності в різних галузях економіки. Завдяки тематичним дослідженням, лекціям та діалогу в аудиторіях студенти навчаються мислити стратегічно та діяти кон'юнктурно, використовуючи соціально свідомий підхід.

Мета навчальної дисципліни: формування системи компетентностей щодо планування, організації, управління, координації процесу соціального підприємництва для провадження ініціатив соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління.

Основними завданнями навчальної дисципліни є наступні: ознайомлення зі змістом, сутністю, метою, завданнями соціального підприємництва, технологією управлінського соціальними підприємствами в різних країнах; оволодіння методами діагностики сучасних соціально-економічних проблем, які можна вирішити в рамках системи соціального підприємництва; придбання теоретичних знань і практичних навичок з використання сучасного інструментарію формування, започаткування, розвитку соціального підприємництва в Україні; застосування на практиці отриманих знань для вирішення соціально-економічних завдань розвитку на рівні громади; обґрунтування необхідності запровадження організаційних змін та способів залучення людей до процесів змін.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є процеси, що відображають різні аспекти започаткування та розвитку соціального підприємництва.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організаційно-економічне забезпечення соціального підприємництва.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH20	ЗК2, ЗК10, СК10
PH 21	ЗК11, СК6, СК10, СК11

де, ЗК2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.
ЗК10. Здатність діяти відповідально та свідомо.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

СК6. Здатність здійснювати діяльність з дотриманням вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності.

СК10. Здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері підприємництва, торгівлі та біржової практики з урахуванням ризиків.

СК11. Здатність формувати та реалізовувати бізнес-ідеї соціального підприємництва, організувати соціально відповідальний бізнес на основі цілей сталого розвитку суспільства.

РН20. Знати основи бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків та результатів діяльності підприємницьких, торговельних і біржових структур з урахуванням ризиків.

РН21. Вміти виділити напрямок сталого розвитку суспільства, за яким доцільно формувати та організувати соціальне підприємництво, розробляти та реалізовувати соціально значимі проекти регіонального та територіального значення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та нормативно-правові основи соціального підприємництва

Тема 1. Соціальне підприємництво: зміст, сутність, відмінності.

1.1. Сутність та значення соціального підприємництва

Огляд соціального підприємництва. Визначення соціального підприємництва. Цілі та завдання соціального підприємництва. Основні риси соціального підприємництва. Як соціальне підприємництво порівнюється з комерційними підприємствами, традиційними некомерційними постачальниками послуг та соціальною активністю.

1.2. Підходи до соціального підприємництва в різних країнах.

Тема 2. Екосистема соціального підприємництва.

2.1. Бенефіціари та замовники соціального підприємництва.

Роль та види бенефіціарів у соціальному підприємстві. Ідентифікація та аналіз потреб бенефіціарів. Взаємодія з потенційними замовниками соціальних продуктів та послуг.

2.2. Державний та приватний сектор в екосистемі соціального підприємництва.

Роль держави в підтримці та розвитку соціального підприємництва. Взаємодія соціальних підприємств із державними органами та програмами. Відмінності та спільність приватного та соціального секторів

2.3. Вплив інвесторів на екосистему соціального підприємництва.

Види інвесторів у соціальному підприємстві (включаючи соціальних інвесторів). Важливість фінансової підтримки для соціальних підприємств. Посилення екосистеми через інвестиції та фінансування.

2.4. Університети, незалежні дослідницькі організації та інші установи екосистеми соціального підприємництва.

Роль університетів у підготовці соціальних підприємців та дослідженні галузі. Внесок незалежних дослідницьких організацій у розвиток соціального підприємництва. Інші важливі структури та організації, що впливають на екосистему соціального підприємництва.

Тема 3. Системне мислення для соціального підприємництва

3.1. Оцінка можливостей соціальних змін та розробка проектів соціальних змін на рівні територіальної громади (окремої групи населення).

Методи та інструменти оцінки потреб та можливостей для соціальних змін. Розробка соціальних проектів, що спрямовані на вирішення конкретних проблем громади або групи населення. Підходи до залучення стейкхолдерів та спільноти у процесі розробки та впровадження проектів.

3.2. Основи етики в соціальному підприємстві.

Поняття та принципи соціальної етики. Зваження інтересів та визначення моральної відповідальності в соціальному підприємстві. Створення етичного кодексу та впровадження етичних стандартів у соціальних підприємствах.

Тема 4. Дизайн-мислення для соціального підприємництва

4.1. Підхід дизайн-мислення до соціального підприємництва.

Визначення та основні принципи дизайн-мислення в контексті соціального підприємництва. Переваги та можливості використання дизайн-мислення для вирішення соціальних проблем та розробки продуктів та послуг.

4.2. Методологія дизайн-мислення, орієнтована на соціальних підприємців.

Засади та етапи методології дизайн-мислення в соціальному підприємстві. Роль спільноти та стейкхолдерів у процесі дизайн-мислення. Застосування інструментів дизайн-мислення для ідентифікації проблем та розробки інноваційних рішень.

4.3. Процес розробки проекту соціального підприємства.

Етапи розробки проекту в рамках дизайн-мислення. Прототипування та тестування ідеї соціального підприємства. Створення бізнес-моделі та стратегії для соціального підприємства.

Тема 5. Бізнес-моделі соціального підприємництва

5.1. Модель підтримки підприємця.

Опис та принципи моделі підтримки соціальних підприємців. Фінансова, освітня та консультативна підтримка для соціальних підприємств. Приклади успішних реалізацій бізнес-моделі.

5.2. Модель ринкового посередника.

Роль соціального підприємства як посередника між виробниками та споживачами. Організація та оптимізація цієї бізнес-моделі. Приклади соціальних підприємств, що діють як ринкові посередники.

5.3. Модель зайнятості.

Створення робочих місць для вразливих груп населення через соціальне підприємництво. Важливість соціальної інклюзії та розвитку навичок учасників. Приклади соціальних підприємств, що працюють за цією моделлю.

5.4. Модель плати за послугу.

Надання соціальних послуг та продуктів на платній основі. Збалансування соціальної місії та фінансової стійкості. Приклади соціальних підприємств, які успішно застосовують цю бізнес-модель.

5.5. Модель клієнта з низьким рівнем доходу.

Напрями спільнотного розвитку та підтримки людей із низьким рівнем доходу. Підхід до ціноутворення та доступності продуктів та послуг. Приклади соціальних підприємств, що працюють з клієнтами із низьким рівнем доходу.

5.6. Кооперативна модель.

Організація та управління кооперативами у соціальному підприємстві. Принципи спільної власності та прийняття рішень у кооперативних структурах. Приклади успішних соціальних підприємств, що діють на кооперативних засадах.

5.7. Модель ринкових зв'язків.

Розвиток зв'язків та партнерств у сфері соціального підприємництва. Важливість мереж і співпраці для досягнення соціальних цілей. Приклади соціальних підприємств, що успішно використовують цю бізнес-модель.

5.8. Модель субсидування послуг.

Організація фінансової підтримки для надання безкоштовних або субсидованих послуг. Збалансування соціальних цілей та необхідної фінансової підтримки. Приклади соціальних підприємств, що використовують цю бізнес-модель.

Тема 6. Фінансування проектів соціального підприємництва.

6.1. Джерела фінансування проектів соціального підприємництва – інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо.

Огляд основних джерел фінансування: інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо. Переваги та недоліки кожного джерела фінансування. Порівняння фінансових можливостей та вимог для отримання фінансування від різних джерел.

6.2. Моделі фінансування.

Розгляд різних моделей фінансування соціальних підприємств, включаючи гібридні підходи. Важливість адаптації фінансових моделей до конкретних цілей та потреб соціального підприємства. Приклади успішних застосувань моделей фінансування.

6.3. Пропозиції щодо фінансування.

Розгляд стратегій та підходів до залучення фінансування для соціальних підприємств. Розробка бізнес-плану та презентація проекту для потенційних інвесторів та грантодавців. Рекомендації щодо вибору належного джерела фінансування для конкретного проекту соціального підприємництва.

Тема 7. Оцінка результатів та вимірювання впливу проектів соціального підприємництва.

7.1. Оцінка впливу та масштабування проектів соціального підприємництва.

Значення оцінки впливу та масштабування для соціальних підприємств. Розгляд вимірювання соціального та екологічного впливу проектів. Стратегії та підходи до масштабування успішних соціальних ініціатив.

7.2. Концепції та інструменти управління ефективністю.

Огляд концепцій управління ефективністю та їхнє значення для соціальних підприємств. Використання стратегічного управління та балансування показників ефективності. Розгляд інструментів для планування, моніторингу та оцінки результатів діяльності соціальних підприємств. Передача інформації стейкхолдерам та інвесторам.

Перелік практичних занять (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Пошук та обговорення прикладів соціального підприємництва (щонайменше 6 прикладів соціального підприємництва в Україні та в ЄС)
Тема 2. Завдання 2.	Інструменти пошуку ідей. Визначення та обґрунтування соціальної проблеми, яка потребує вирішення, формування ідеї соціального підприємництва, виявлення та аналіз основних стейкхолдерів соціального підприємництва
Тема 3. Завдання 3.	Тренінг: сучасна етика взаємодії в соціальному підприємстві
Тема 4. Завдання 4.	Тренінг: методологія, НСД для соціальних підприємців.
Тема 5. Завдання 5.	Розробка, обґрунтування та презентація моделі CANVAS ініціативи соціального підприємництва.
Тема 6. Завдання 6.	Розробка фінансового плану соціального підприємництва
Тема 7. Завдання 7.	Обговорення інтенсивності соціального підприємництва за країнами та регіонами світу, проведення порівняльного аналізу напрямів соціального підприємництва за країнами та регіонами світу

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Номер теми	Зміст
Тема 1 - 7	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України
Тема 1 - 7	Підготовка до практичних занять
Тема 1 - 7	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 7), лекція проблемного характеру (Тема 1, 3, 5), міні-лекція (Тема 4, 6)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-7)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 8), робота в малих групах (Тема 2, 5, 6, 7), тренінг (Тема 3, 4)), презентації (виступи перед аудиторією) (Тема 2, 5, 6, 7).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

ХНЕУ ім. С. Кузнеця використовує накопичувальну (100-бальну) систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту), диференційованого заліку або заліку. Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит)

вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: Індивідуальні навчально-дослідні завдання (30 балів), письмова контрольна робота (10 балів), групове компетентнісно орієнтоване завдання з проведеними розробками та сформованими проектними пропозиціями за погодженою тематикою (20 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів)

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність «Підприємництво та торгівля»
Освітньо-професійна програма «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».
Навчальна дисципліна «Соціальне підприємництво»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (тестове). (10 балів)

До основних складових соціального підприємництва відноситься:

самоокупність;
інноваційність;
підприємницький підхід;
соціальна мета;
інвестиційна привабливість.

Змішана модель соціального підприємництва передбачає створення нової послуги у соціальній, освітній, медичній, екологічній сферах; виготовляє соціально значущі товари, що вирішують соціальні проблеми та приносять прибуток;
здійснення соціальної інтеграції та працевлаштування понад 50% працівників із вразливих категорій населення і велику частину прибутку спрямовує на розвиток підприємства та створення нових робочих місць;
передачу щонайменше 20% або всього прибутку щомісяця на розв'язання визначеної соціальної проблеми;
працевлаштовує менш ніж 50% працівників із вразливих категорій населення та передає не менш ніж 10% прибутку щомісяця на розв'язання визначеної соціальної проблеми.

Соціальне підприємство характеризується наступним:

підприємство, створене для працевлаштування вразливих категорій населення, яке має відповідні умови для їх соціального включення в суспільні процеси;
компанія, що реінвестує прибутки в реалізацію своєї соціальної місії ;
громадська організація, що здійснює соціальні зміни через використання інновацій та підприємництва.

Кроки дизайн-мислення в соціальному підприємстві

Емпатія

Фокусування

Генерування ідей

Прототипування

Стереотипізація

Підхід HCD це:

Дизайн-мислення, орієнтоване на людину;

Дизайн-мислення;

Тестування рішень.

Фази процесу проектування, орієнтованого на людину:

натхнення, уявлення, виконання;

емпатія, фокусування, тестування рішень;

генерування ідей, емпатія, виконання.

Бізнес-модель «Благодійність»

передбачає, що благоотримувач отримує послугу або товар абсолютно безкоштовно;

вирішує завдання ліквідації соціального дефіциту, викликаного або відсутністю, або неможливістю отримати доступ до якогось товару / послуги для окремих груп населення;

Бізнес-модель «Платформа»

передбачає, що соціальний підприємець виконує функції посередника між благоотримувачів і споживачем і забезпечує доступ благоотримувача до ринку;

спрямована на реалізацію однієї з ключових ідей соціального підприємництва - створення умов для трудової діяльності окремих груп населення;

передбачає, що благоотримувач отримує послугу або товар абсолютно безкоштовно.

Соціальний ефект (соціальний вплив)

сприятливі зміни, які очікуються від соціальних результатів проекту в більш віддаленій перспективі;

обсяг наданих продуктів, послуг, заходів в інтересах благоотримувачів;

характеризує зміни стану благоотримувачів, пов'язані з наданням зазначених соціальних продуктів, послуг та ін. Ці зміни відбуваються, як правило, в процесі діяльності по реалізації проекту, тому безпосередній і соціальний результати пов'язані в часі.

Види ефективності проектів соціального підприємництва

Соціальна ефективність;

Комерційна ефективність

Соціально-економічна ефективність;

Ефективність інновацій;

Бюджетна ефективність.

Завдання 2 (теоретичне). (10 балів)

Підтримка соціальних підприємницьких ініціатив в Україні

Завдання 3 (евристичне). (20 балів)

Опишіть екосистему соціального підприємництва (України, її окремої території), розробіть та представте структуру екосистеми (усі зацікавлені сторони), опишіть взаємозалежності та взаємозв'язки між стейкхолдерами в екосистемі соціального підприємництва.

Затверджено на засіданні кафедри підприємництва і торгівлі протокол № ____ від «__» _____ 20__ р.

Екзаменатор д.е.н., проф. Салун М. М.

Зав. кафедрою д.е.н., проф. Салун М. М.

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестове). (10 балів)

За кожний правильний тест – 1 бал.

Завдання 2 (теоретичне). (10 балів)

5 – описано види та форми підтримки соціального підприємництва

10 – надано перелік актуальних державних, недержавних, іноземних програм підтримки соціального підприємництва

Завдання 3 (евристичне). (20 балів)

5 – описано основні елементи екосистеми соціального підприємництва України;

10 – представлено структуру екосистеми соціального підприємництва;

20 – описано взаємозалежності та взаємозв'язки між стейкхолдерами в екосистемі соціального підприємництва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Halunko Valentyn, Ivanyshchuk Andriy, Popovych Tereziia Global experience of social entrepreneurship development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-62-67>.

2. Carlo Borzaga, G.G.; Franchini, B.; Chiomento, S.; Nogales, R.; Carini, C. European Commission (2020) Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe.

Comparative Synthesis Report; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020.

3. European Commission (2020). Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en.

Додаткова

4. Ковтун М. Соціальне підприємництво як чинник соціально-економічного розвитку суспільства / М. Ковтун, Н. Гавкалова // Підприємництво та інновації. – 2021. – № 18. – С. 34-40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26976>.

5. Салун М. М. Сингулярність соціального підприємництва / М. М. Салун, Г. К. Панаєтов / Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 25 листопада 2022 р. : тези допов. - Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. – С. 849- 852. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28727>.

6. Miesing Paul Introduction to Social Entrepreneurship. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.albany.edu/faculty/miesing/teaching/socent/1%20Introduction%20to%20Social%20Entrepreneurship.pdf?__cf_chl_captcha_tk__=zLDKjIAIGsT.Z9Vrwh1dkkAtSrEqTu3LTvNODjqC094-1638984072-0-gaNycGzNCFE

Інформаційні ресурси

7. Сайт ПНС ХНЕУ. Соціальне підприємництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7682>.